

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

มนุษย์กับสัตว์มีความเกี่ยวข้องกันอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์โลกที่มีสติปัญญาและมีพัฒนาการได้มากกว่าสัตว์ชนิดอื่น มนุษย์จึงมีความสามารถในการนำสัตว์มาใช้และควบคุม ซึ่งสัตว์มีอยู่หลายชนิด พฤติกรรมก็แตกต่างกันไปตามสัญชาตญาณของสัตว์นั้นๆ บางชนิดเชื่อง บางชนิดดุร้าย บางชนิดเป็นสัตว์อันตราย จึงอาจเกิดความบกพร่องในการใช้และการควบคุมได้ เมื่อมนุษย์นำสัตว์มาใช้และเป็นผู้ควบคุมสัตว์นั้นแล้วเกิดการกระทบกระเทือนหรือเกิดความเสียหายต่อผู้อื่น สังคมก็จำเป็นต้องมีมาตรการในการชดเชยระหว่างกัน จึงเกิดมีหลักความรับผิดชอบเพื่อความเสียหายอันเกิดจากสัตว์ขึ้นเพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยา และหลักการดังกล่าวก็ค่อยๆ พัฒนาขึ้นมาตามลำดับ

จากการศึกษาในเบื้องต้นพบว่า ตามกฎหมายดึกดำบรรพ์นั้นเมื่อสัตว์ทำความเสียหาย การลงโทษนั้นจะกระทำต่อสัตว์ไม่ใช่ต่อเจ้าของ แต่มีเงื่อนไขว่าเจ้าของสัตว์จะต้องส่งมอบสัตว์ให้แก่ผู้เสียหายนำไปลงโทษตามวิธีการที่กฎหมายกำหนด กฎหมายลักษณะนี้เรียกว่า “Sachhaftung” (thing-liability) ในขณะที่หลักกฎหมายปัจจุบันเปลี่ยนแนวความคิดให้เจ้าของหรือผู้ดูแลควบคุมสัตว์เป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งเรียกว่าหลัก “herrenhaftung” (personal-liability) เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

บทบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบอันเกิดจากสัตว์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยแต่เดิมมีวิวัฒนาการมาจากหลักการแก้แค้นทดแทนเช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ ในช่วงสมัยเดียวกับอาณาจักรสุโขทัยได้ปรากฏหลักความรับผิดชอบอันเกิดจากสัตว์อยู่ในมังรายศาสตร์หรือวินิจัยมังรายซึ่งใช้กันอยู่ในอาณาจักรลานนา ในกฎหมายลักษณะช้อน อำ และลัก ซึ่งได้มีหลักการชดเชยค่าสินไหมทดแทนบัญญัติขึ้นใช้แล้ว และเนื่องจากในสมัยก่อนประเทศไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่มีการบัญญัติในเรื่องว่าด้วยสัตว์เข้าไปทำความเสียหายแก่พืชผลต้นข้าวอยู่ในกฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จ และเมื่อมีการตรวจชำระกฎหมายในสมัยรัชกาลที่ 1 ก็มีการบัญญัติเรื่องความเสียหายซึ่งสัตว์เลี้ยงได้ทำให้เกิดแก่พืชผลและความเสียหายซึ่งเกิดขึ้นแก่สัตว์เลี้ยงโดยสัตว์เลี้ยงของผู้อื่นได้ทำขึ้นในกฎหมายตราสามดวง จวบจนกระทั่ง

ประเทศไทยได้มีแนวความคิดในการจัดทำประมวลกฎหมาย ความรับผิดในความเสียหายอันเกิดจากสัตว์ได้รับการพิจารณาและตราเป็นกฎหมายลงไว้ในประมวลกฎหมายและพาณิชย์ ฉบับปี พ.ศ. 2468 ซึ่งมาตรา 433 นั้นมีที่มาจากมาตรา 833 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน และมาตรา 56 แห่งประมวลกฎหมายลักษณะหนี้ของสวิส โดยเป็นความรับผิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อสันนิษฐานความผิดทางกฎหมาย (Presumption of Fault) กล่าวคือ กฎหมายสันนิษฐานให้บุคคลต้องรับผิดแม้ว่าจะมิได้ตั้งใจหรือประมาทเลินเล่อก็ตาม ซึ่งเป็นความรับผิดในฐานะที่เป็นผู้ดูแลสัตว์

ในเรื่องความหมายและประเภทของสัตว์นั้น จากการศึกษาพบว่าในบรรดากฎหมายของประเทศในระบบซีวิลลอว์ที่ผู้เขียนได้ยกมาศึกษา มีแต่เพียงประเทศเยอรมันเท่านั้นที่ได้มีการกำหนดแบ่งแยกประเภทของสัตว์ซึ่งได้แบ่งตามลักษณะการใช้งาน ซึ่งได้แบ่งเป็นสัตว์เลี้ยงที่ผู้รักษาสัตว์ใช้ในทางการอาชีพ ธุรกิจ หรือเพื่อการเฝ้าดูแลผู้รักษาสัตว์ และสัตว์เลี้ยงอื่นๆ ส่วนประเทศฝรั่งเศส ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ และประเทศไทยนั้นได้มีการแบ่งแยกประเภทของสัตว์และมีได้มีบทนิยามของคำว่าสัตว์ไว้โดยเฉพาะ ดังนั้น คำว่า “สัตว์” จึงย่อมหมายถึง สัตว์ทั้งปวงไม่ว่าจะเป็นสัตว์เล็ก สัตว์ใหญ่ สัตว์เลี้ยง สัตว์ป่า สัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ปีก สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์ดุร้าย ตามธรรมชาติ (*ferae naturae*) หรือสัตว์ที่นำมาเลี้ยงจนเชื่องแล้ว (*domitae naturae*) เป็นต้น เหล่านี้ย่อมอยู่ในความของคำว่า “สัตว์” ทั้งสิ้น เจื่อนไขมีแต่เพียงว่าสัตว์ที่จะอยู่ในบังคับของบทบัญญัติว่าด้วยความเสียหายอันเกิดจากสัตว์นั้นจะต้องเป็นสัตว์ที่มีเจ้าของเท่านั้นไม่ว่าจะเป็นเจ้าของโดยนิตินัยหรือโดยที่ปรากฏตามพฤติณัย หากเป็นสัตว์ที่ไม่มีเจ้าของก็ย่อมจะไปบังคับกันตามมาตราอื่น ซึ่งการมีได้แบ่งแยกประเภทของสัตว์นี้จะต่างจากกฎหมายของประเทศในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ กล่าวคือ ประเทศอังกฤษ ตาม The Animal Acts 1971 ซึ่งได้มีการแบ่งแยกประเภทของสัตว์ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ สัตว์ที่อันตราย (*Dangerous Animal*) และสัตว์ที่ไม่อันตราย (*Non-dangerous Animal*) ส่วนประเทศสหรัฐอเมริกา ได้มีการแยกประเภทของสัตว์ออกเป็นสัตว์ป่า (*Wild Animal*) และสัตว์เลี้ยง (*Domestic Animal*) และได้ให้คำนิยามไว้ใน *Restatement (Second) of Torts* นอกจากนี้ ยังมีนิยามตามกฎหมายเฉพาะของแต่ละมลรัฐอีกด้วย เช่น ใน The Texas Health and Safety Code ของมลรัฐเท็กซัส ซึ่งได้มีการกำหนดว่าสัตว์ชนิดใดบ้างที่ถือว่าเป็นสัตว์ป่าอันตราย (*Dangerous wild animal*) ไว้โดยเฉพาะด้วย

สำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นเพราะสัตว์ตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา มลรัฐมินเนโซต้า และมลรัฐแคลิฟอร์เนีย หมายถึง การกระทำต่อเนื้อตัวร่างกายหรือทรัพย์สินของผู้เสียหาย รวมไปถึงความเสียหายในทางจิตใจด้วย เช่นเดียวกับกฎหมายของประเทศอังกฤษ

กรณีความเสียหายที่เกิดจากสัตว์อันตราย (Dangerous animal) ก็จะสามารถเรียกค่าเสียหายทางจิตใจได้ ในขณะที่ความเสียหายตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาและรัฐเท็กซัส ก็รวมความไปถึงกรณีที่ผู้เสียหายได้รับความบาดเจ็บจากการจู่โจมของสัตว์แม้จะไม่ได้ถูกเนื้อตัวร่างกายของผู้บาดเจ็บโดยตรงด้วย ส่วนความเสียหายที่เกิดขึ้นเพราะสัตว์ตามกฎหมายของประเทศในระบบซีวิลลอว์ เช่น ประเทศเยอรมัน ประเทศฝรั่งเศส ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ แม้ว่าจะมิได้มีการกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ แต่ก็มี ความหมายโดยทั่วไปว่าหมายถึงความเสียหายอย่างใด ๆ ที่เกิดจากการกระทำของสัตว์ ทั้งความเสียหายต่อเนื้อตัวร่างกาย ความเสียหายต่อทรัพย์สิน ตลอดจนความเดือดร้อนรำคาญ สำหรับประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน โดยนักกฎหมายไทยมองว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นเพราะสัตว์นั้นเข้าใจได้อย่างกว้างขวางมาก ข้อพิพาทอยู่ที่ว่าถ้าสัตว์มีส่วนอยู่ในการก่อให้เกิดความเสียหายแล้ว ก็อยู่ในคำว่าความเสียหายเกิดขึ้นเพราะสัตว์ได้ทั้งสิ้น แม้ทั้งที่สัตว์ไม่ได้เคลื่อนไหวหรือยวบยาบอย่างใดก็ตาม เช่น การเห่าหอน หรือการแพร่เชื้อโรค เป็นต้น สำหรับปัญหาว่ากรณีเป็นความเสียหายที่สัตว์มีส่วนและอยู่ภายใต้บังคับบัญชาของคนด้วยนั้นจะถือว่าเป็นความเสียหายอันเกิดจากสัตว์หรือเกิดจากคนกระทำละเมิด กรณีนี้คงต้องพิจารณาว่าขณะที่เกิดความเสียหายนั้น คนมีอำนาจในการควบคุมสัตว์นั้นได้หรือไม่ หากไม่อยู่ภายใต้การควบคุมของคน โดยคนไม่ได้ตั้งใจหรือประมาทเดินเล่อหรือใช้สัตว์เป็นเครื่องมือกระทำความผิดแล้ว ย่อมถือเป็นความเสียหายอันเกิดจากสัตว์ซึ่งอยู่ในบังคับมาตรา 433 อยู่นั่นเอง สำหรับกรณีอื่นๆ ที่ไม่เข้าหลักเกณฑ์ของมาตรา 433 ก็ย่อมจะไปพิจารณาตามหลักทั่วไปของละเมิดตามมาตรา 420

ตามกฎหมายของแต่ละประเทศทั้งในระบบคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ส่วนใหญ่รวมทั้งประเทศไทย ได้กำหนดตัวบุคคลที่จะต้องรับผิดชอบในกรณีที่สัตว์ไปกระทำละเมิดไว้ คือ เจ้าของสัตว์ และบุคคลอื่นนอกจากเจ้าของ ซึ่งเจ้าของย่อมหมายถึงเจ้าของกรรมสิทธิ์และเจ้าของกรรมสิทธิ์รวมในตัวสัตว์นั้น และถึงแม้ว่ากฎหมายของบางประเทศจะมีได้ใช้ถ้อยคำว่า “เจ้าของสัตว์” (Owner) โดยตรง แต่กฎหมายของทุกประเทศย่อมมุ่งหมายให้รวมถึงผู้ที่เป็นเจ้าของสัตว์ได้อยู่แล้วในตัว นอกจากเจ้าของสัตว์แล้ว กฎหมายของทุกประเทศยังได้กำหนดตัวบุคคลอื่นนอกจากเจ้าของสัตว์ให้มีความรับผิดชอบได้ด้วย โดยได้กำหนดใช้ถ้อยคำแตกต่างกันในรายละเอียด ขึ้นอยู่กับว่าความรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดจากสัตว์ของประเทศนั้นๆ ตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดแบบใด เช่น ฐานความบกพร่องในการดูแลสัตว์ หรือฐานของบุคคลผู้ได้ประโยชน์จากสัตว์ เป็นต้น นอกจากนี้กฎหมายของบางประเทศยังขยายความรับผิดชอบไปยังบุคคลที่ไม่ได้เกี่ยวข้องหรือยึดถือสัตว์โดยตรงอีกด้วย เช่น กฎหมายอังกฤษได้กำหนดให้ผู้เป็นหัวหน้าของครวเรือนที่มีเด็กอายุต่ำกว่า 16 ปีเป็น เจ้าของหรือผู้ครอบครองสัตว์ต้องรับผิดชอบด้วย และถ้าสัตว์นั้นพ้นจากการถูกเป็นเจ้าของหรือถูก

ครอบครัวของคุณคนนั้น ผู้ที่เป็นผู้ดูแลอยู่ก่อนยังคงเป็นผู้ดูแลต่อไปจนกว่าจะมีบุคคลอื่นเข้ามาเป็นผู้ดูแลแทน สำหรับบุคคลผู้ต้องรับผิดชอบตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยได้กำหนดไว้ 2 คนคือเจ้าของสัตว์ หรือบุคคลผู้รับเลี้ยงรับรักษาสัตว์ไว้แทนเจ้าของไม่ว่าจะเป็นการรับเลี้ยงไว้แทนโดยสัญญาหรือโดยทางข้อเท็จจริง

จากการศึกษาพบว่าเหตุยกเว้นความรับผิดชอบตามบทบัญญัติกฎหมายของแต่ละประเทศส่วนใหญ่จะมีข้อยกเว้นในกรณีที่เป็นเหตุสุดวิสัย หรือกรณีที่เป็นความผิดของผู้เสียหายเอง ซึ่งประเทศฝรั่งเศสก็ใช้เหตุยกเว้นความรับผิดชอบในสองกรณีนี้เช่นเดียวกันแต่ถือว่าเป็นเหตุยกเว้นความรับผิดชอบโดยศาล และจะอ้างเหตุได้เฉพาะสองกรณีนี้เท่านั้น จะอ้างว่าตนไม่มีความผิดไม่ได้เนื่องจากความรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดจากสัตว์ของประเทศฝรั่งเศสมีพื้นฐานความรับผิดชอบแบบความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict liability) สำหรับบทบัญญัติของประเทศที่ใช้กฎหมายในระบบคอมมอนลอว์ กล่าวคือ ประเทศสหรัฐอเมริกาในมลรัฐมินเนโซต้า มลรัฐเท็กซัส และมลรัฐแคลิฟอร์เนีย รวมถึงประเทศอังกฤษ ได้บัญญัติข้อยกเว้นความรับผิดชอบไว้เป็นกรณีเดียวกันเพียงกรณีเดียว คือกรณีที่เกิดจากความผิดของผู้เสียหายเอง ส่วนข้อเท็จจริงจะเป็นกรณีใดบ้างนั้นก็แตกต่างกันไปในรายละเอียด สำหรับประเทศไทย ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ และประเทศเยอรมัน ในกรณีบุคคลผู้รับดูแลสัตว์โดยมีสัญญากับผู้เลี้ยงรักษาสัตว์ และกรณีผู้เลี้ยงรักษาสัตว์เฉพาะในกรณีสัตว์เลี้ยงที่ผู้เลี้ยงรักษาสัตว์ใช้ในทางการอาชีพ ธุรกิจ หรือเพื่อการเฝ้าดูแลผู้เลี้ยงรักษาสัตว์ ได้มีบทบัญญัติให้สามารถจะอ้างเหตุยกเว้นในเรื่องการใช้ความระมัดระวังอันสมควรแก่การเลี้ยงการรักษามาตามชนิดของสัตว์ ตามวิสัยและพฤติการณ์เพิ่มขึ้นมาอีกเหตุหนึ่งด้วย

ในกรณีการใช้สิทธิไล่เบียดนั้น พบว่ามีเพียงประเทศสวิตเซอร์แลนด์เพียงประเทศเดียวเท่านั้นที่มีบทบัญญัติที่กำหนดสิทธิไล่เบียดเอาแก่บุคคลอื่นในกรณีที่มีผู้มายั่วหรือเร้าสัตว์ หรือเอาแก่เจ้าของสัตว์อื่นอันมาเร้าหรือยั่วสัตว์เช่นเดียวกับบทบัญญัติของกฎหมายไทย ซึ่งก็เนื่องมาจากขณะที่ร่างประมวลกฎหมายและพาณิชย์ มาตรา 433 ของไทยนั้น ประเทศไทยได้นำหลักเกณฑ์มาจากประเทศสวิตเซอร์แลนด์นั่นเอง

2. ข้อเสนอแนะ

โดยเหตุที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 433 ของไทยได้บัญญัติและบังคับใช้มาเป็นเวลา 80 กว่าปีแล้ว และยังไม่เคยมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัตินี้เลย และนอกจากนี้ เมื่อพิจารณาคำพิพากษากฎีกาที่เกี่ยวข้องกับมาตรา 433 แล้วพบว่า แม้เหตุการณ์

ความเสียหายอันเกิดจากสัตว์จะยังคงเกิดขึ้นเป็นประจำในสังคมปกติ แต่ก็มีคดีฟ้องร้องขึ้นสู่ศาลจำนวนไม่มากเท่าใดนัก โดยเฉพาะในระยะหลัง พ.ศ. 2526 เป็นต้นมา ก็ไม่มีปรากฏคำพิพากษาฎีกาที่เกี่ยวข้องกับการเรียกร้องตามมาตรา 433 ออกมาอีก ซึ่งขัดแย้งกับความเป็นจริงที่ว่าในสังคมยังคงมีเหตุการณ์และมีข่าวคราวเกี่ยวกับความเสียหายอันเกิดจากสัตว์เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และบางครั้งก็เป็นความเสียหายที่ค่อนข้างรุนแรงกระทบต่อความรู้สึกหรือจิตใจของผู้คนในสังคมเช่นกัน โดยเฉพาะความเสียหายอันเกิดจากสุนัขกัดเด็ก ซึ่งเป็นเรื่องน่าคิดว่าเพราะเหตุใดแม้จะยังคงมีเหตุการณ์เช่นว่านั้นอยู่ แต่การฟ้องร้องเป็นคดีต่อศาลกลับลดลง และยิ่งหากพิจารณาไปถึงคดีในระดับศาลสูงยิ่งขึ้นไปอย่างศาลฎีกากลับในช่วงระยะหายไปเลยทีเดียว ซึ่งหากลองพยายามหาถึงสาเหตุของเรื่องแล้วอาจจะเป็นไปได้หลายประการ เช่น

ก. ความเสียหายอันเกิดจากสัตว์ส่วนมากมักจะไม่ใช่เป็นความเสียหายที่รุนแรงหรือมีค่าสูงมากนัก ซึ่งหากพิจารณาเทียบกับการต้องเสียค่าใช้จ่ายและเสียเวลาในการฟ้องร้องนำคดีมาสู่ศาลแล้วก็อาจจะไม่คุ้มกัน

ข. การตกลงกันระหว่างคู่กรณีบรรลุผล เนื่องจากเจ้าของสัตว์ส่วนมากมักยินดีที่จะจ่ายค่าสินไหมทดแทนเพื่อยุติปัญหาความยุ่งยากที่จะเกิดขึ้น

ค. ลักษณะการอยู่ร่วมกันของสังคมไทยมีลักษณะที่ประนีประนอม และถ้อยทีถ้อยอาศัยกันมาช้านานแล้ว ลักษณะนี้เองที่ทำให้คนไทยมีลักษณะที่เอื้ออาทรต่อกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีที่มีความสัมพันธ์ระหว่างผู้เสียหายกับเจ้าของสัตว์เป็นผู้ที่อยู่บ้านใกล้เคียงกัน ก็มักจะยุติปัญหาด้วยการประนีประนอมยอมความกันเองมากกว่าเพื่อรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันไว้

ง. ค่าสินไหมทดแทนที่จะได้รับนั้นเป็นมูลค่าที่ไม่สูงมากนัก เนื่องจากการพิจารณากำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมียดนั้นใช้หลักการเพื่อให้ผู้เสียหายกลับคืนใกล้เคียงฐานะเดิมให้มากที่สุด หลักเกณฑ์การกำหนดค่าสินไหมทดแทนจึงเป็นไปตามพฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด ดังนั้น หากเสียหายไม่มากนัก เจ้าของสัตว์ก็มักจะยินยอมที่จะจ่ายให้แก่ผู้เสียหายเนื่องจากส่วนใหญ่เป็นการรับผิดชอบค่ารักษาพยาบาลในความเสียหายที่เกิดแก่ร่างกาย และอาจมีการจ่ายเป็นค่าทำขวัญเพิ่มเติมให้อีกเล็กน้อยเป็นสินน้ำใจ แต่หากเลือกที่จะนำคดีขึ้นสู่ศาลในด้านค่าเสียหายทางด้านร่างกายก็จะได้เท่าที่เสียหายไปจริง ส่วนค่าเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงินหรือที่นิยมเรียกกันว่าค่าเสียหายทางด้านจิตใจ เช่น ความทนทุกข์ทรมาน หน้าเสียโฉม เป็นต้นนั้น โดยหลักศาลมักพิจารณาอย่างเคร่งครัดและกำหนดในอัตราที่ไม่สูงมากนัก นอกจากนี้ยังสามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายทางด้านจิตใจได้ในกรณีที่จำกัดอีกด้วย

จ. กระบวนการพิจารณาของศาลใช้เวลานาน เนื่องจากต้องมีการสืบพยาน ต้องเสียเวลาไปในการพิจารณาในศาล และมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง เนื่องจากต้องจ้างทนายความ

ฉ. สังคมปัจจุบันนี้ การเรียกร้องผ่านสื่อเพื่อกระจายข่าวสู่สังคมอย่างกว้างขวางนั้น เป็นช่องทางที่ทำให้รวดเร็วและเห็นผลมากกว่า

สำหรับส่วนต้นนี้เป็น การตั้งข้อสังเกตในเชิงสังคม และในการนี้ ในแง่ของตัวบทกฎหมายที่ได้ใช้บังคับมานานแล้ว ผู้เขียนใคร่ขอรวบรวมข้อสังเกตและข้อเสนอแนะบางประการ เพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาและการปรับใช้บทบัญญัติมาตรา 433 ต่อไป ดังนี้

2.1 ความหมาย ประเภทของสัตว์ และพื้นฐานความรับผิด

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยไม่ได้มีการนิยามความหมายของสัตว์ไว้ อีกทั้งไม่ได้แบ่งแยกชนิดหรือประเภทของสัตว์ บทบัญญัติที่ใช้อยู่จึงครอบคลุมถึงสัตว์ทุกชนิดทุกประเภท ทุกขนาด โดยไม่มีความแตกต่างกัน แต่จากการพิจารณาความหมายและประเภทของสัตว์ควบคู่ไปกับหลักพื้นฐานความรับผิดของประเทศต่างๆแล้ว ผู้เขียนเห็นว่า กฎหมายไทยน่าจะกำหนดนิยามของคำว่าสัตว์ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยแยกประเภทของสัตว์แต่ละชนิด และกำหนดความรับผิดให้อยู่บนพื้นฐานความรับผิดที่แตกต่างกันตามประเภทของสัตว์ด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันที่มีบุคคลบางกลุ่มนิยมนำเข้าสัตว์สายพันธุ์แปลกใหม่เข้ามาเลี้ยง หรือนิยมนำสัตว์ป่าหรือสัตว์อันตรายมาเป็นสัตว์เลี้ยงเพื่อดูเล่น ซึ่งการนำสัตว์ที่เป็นอันตรายมาเลี้ยงนั้น ผู้เลี้ยงย่อมรู้ถึงความเป็นอันตรายและคาดหมายได้ถึงโอกาสที่จะเกิดความเสียหายได้ง่าย และความเสียหายนั้นมักจะร้ายแรงตั้งแต่แรกก็นำมาเลี้ยงอยู่แล้ว แต่เมื่อยังขี้นนำมาเลี้ยงก็ย่อมต้องรับผิดชอบและมีความเสี่ยงที่จะต้องรับผิดมากกว่ากรณีสัตว์เลี้ยงโดยทั่วไป ความจริงบทบัญญัติปัจจุบันของไทยได้เปิดโอกาสให้ศาลได้ตีความถึงความระมัดระวังอันสมควรแก่การเลี้ยง การรักษาตามชนิดและวิสัยของสัตว์ได้อยู่แล้ว แต่นอกเหนือจากการใช้หลักการตีความของศาลดังกล่าวแล้ว อาจใช้วิธีการแก้ไขกฎหมายโดยการกำหนดความรับผิดที่แตกต่างกันตามประเภทของสัตว์นั้นก็เพื่อเพื่อให้เกิดความชัดเจน และเป็นประโยชน์ต่อผู้เสียหาย นอกจากนี้ หากเทียบกับกรณีของทรัพย์สินอันตรายแล้วก็จะอยู่บนพื้นฐานความรับผิดเดียวกัน ผู้เขียนจึงขอเสนอหลักการดังนี้

(1) กรณีสัตว์เลี้ยงอันตราย ให้กำหนดความรับผิดอยู่บนพื้นฐานของความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict liability) เหตุผลก็เพราะสัตว์ประเภทนี้อาจก่อให้เกิดความเสียหายได้บ่อยครั้ง และความเสียหายมักจะมีความรุนแรง นอกจากนี้ เจ้าของหรือผู้เลี้ยงย่อมต้องทราบถึงความดุร้าย

หรืออันตรายตามธรรมชาติของสัตว์นั้นตั้งแต่แรกก็นำมาเลี้ยง แต่ก็ยังขึ้นนำมาเลี้ยง หรือผู้เลี้ยงเอง ย่อมทราบพฤติกรรมการของสัตว์ที่ตนเลี้ยงเป็นอย่างดี ดังนั้น จึงย่อมต้องใช้ความระมัดระวังในการ เลี้ยงดูมากยิ่งขึ้น และควรจะต้องรับความเสี่ยงภัยในการเกิดความเสียหายมากขึ้นด้วย เปรียบเสมือนการมีทรัพย์สินอันตรายไว้ในครอบครองนั่นเอง เช่น เสือ สิงโต หมี สุนัขจิ้งจอก จระเข้ งู แมงมุมยักษ์ เป็นต้น ความจริงบทบัญญัติปัจจุบันของไทยได้เปิดโอกาสให้ศาลได้ดีความถึงความ ระมัดระวังอันสมควรแก่การเลี้ยง การรักษาตามชนิดและนิสัยของสัตว์ได้อยู่แล้ว แต่การกำหนด ความรับผิดที่แตกต่างกันตามประเภทของสัตว์นั้นก็เพื่อให้เกิดความชัดเจน และเป็นประโยชน์ต่อ ผู้เสียหาย นอกจากนี้ หากพิจารณาเปรียบเทียบกับกรณีของทรัพย์สินอันตรายตามมาตรา 437 นั้น เป็นความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) ดังนั้น กรณีของสัตว์อันตรายก็น่าจะอยู่บนพื้นฐาน ความรับผิดเดียวกันด้วย

สัตว์อันตรายนี้อาจมิใช่สัตว์ป่าก็ได้ ปัญหาอาจอยู่ที่การตีความ “ความเป็นอันตราย” ของสัตว์นั้น ซึ่งอาจเทียบเคียงได้จากกรณีที่มีหน่วยงานออกพระราชกฤษฎีกาหรือกำหนดให้เป็น สัตว์ที่มีอันตรายและต้องควบคุมเป็นพิเศษ โดยห้ามเลี้ยง มีไว้ในครอบครอง ซ้ำขาย หรือที่ กำหนดให้นำมาส่งมอบแก่ทางราชการ เช่น ปลาปิรันย่า เป็นต้น¹ นอกจากนี้ ความเป็นอันตรายยัง แตกต่างกันไปตามลักษณะสายพันธุ์ได้อีกด้วย เช่น สุนัขสายพันธุ์ชิวาว่า หรือพันธุ์ปอมเมอเรเนียน ซึ่งเป็นสุนัขตัวเล็กที่โดยปกติมีนิสัยไม่ดุร้ายเป็นอันตราย ผิดกับสุนัขสายพันธุ์ที่ดุร้าย เช่น พิทบูลเทอเรีย บูลเทอเรีย สเตฟฟอร์ดเชอร์บูลเทอเรีย รอทไวเลอร์ และพิล่าบราซิลเรียโร เป็นต้น² ซึ่งก็คงต้อง พิจารณาประกอบกับกฎหมายอื่นๆ หรือจากการนำสืบ และการตีความของศาลเช่นเดียวกัน ซึ่งการเสนอให้ร่างกฎหมายโดยใช้เป็นคำอธิบายอย่างกว้างๆ สำหรับคำว่าสัตว์อันตรายนี้ก็เพื่อ เป็นการเปิดโอกาสให้ศาลตีความได้นั่นเอง อย่างไรก็ตาม หากสืบไม่ได้ว่าเป็นสัตว์อันตราย ก็สามารถไปพิจารณาตามหลักของสัตว์อื่นๆนอกเหนือจากสัตว์อันตรายได้อยู่เช่นเดิม โดยมีได้ กระทบต่อหลักการเดิมของกฎหมายแต่อย่างใด

(2) กรณีสัตว์อื่นๆ นอกเหนือจากสัตว์อันตราย ก็ให้คงความรับผิดซึ่งอยู่บน ข้อสันนิษฐานความผิดทางกฎหมาย (Presumption of Fault) ไว้ตามมาตรา 433 เช่นเดิม

¹ อ้างอิงมาจากเหตุผลในการออกใช้พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการ ประมง พ.ศ.2490 พ.ศ.2513.

² อ้างอิงมาจากนิยามคำว่า “สุนัขควบคุมพิเศษ” ใน ข้อ 5 แห่งข้อบัญญัติ กรุงเทพมหานคร เรื่อง การควบคุมการเลี้ยงหรือปล่อยสุนัข พ.ศ.2548.

จากหลักการข้างต้น อาจเสนอแนวทางในการร่างกฎหมายขึ้นใหม่โดยยกเลิกมาตรา 433 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และให้ใช้ข้อความต่อไปนี้แทน โดยแบ่งความในเรื่องประเภทของสัตว์ออกเป็น 2 วรรคแรก ดังนี้

วรรคหนึ่ง “ถ้าความเสียหายเกิดขึ้นเพราะสัตว์อันตรายซึ่งโดยธรรมชาติเป็นสัตว์ซึ่งมีนิสัยหรือสายพันธุ์ดุร้าย หรือเป็นสัตว์มีพิษร้ายแรงซึ่งอาจก่ออันตรายถึงชีวิต หรือสัตว์อื่นทำนอง เช่นว่านั้น ท่านว่าเจ้าของสัตว์หรือบุคคลผู้รับเลี้ยงรับรักษาไว้แทนเจ้าของ จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ฝ่ายที่ต้องเสียหายเพื่อความเสียหายอย่างใดๆ อันเกิดแต่สัตว์อันตรายนั้น”

วรรคสอง “ถ้าความเสียหายเกิดขึ้นเพราะสัตว์อื่นนอกจากที่บัญญัติไว้ในวรรคก่อน เจ้าของสัตว์หรือบุคคลผู้รับเลี้ยงรับรักษาไว้แทนเจ้าของไม่ต้องรับผิด หากพิสูจน์ได้ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังอันสมควรแก่การเลี้ยง การรักษาตามชนิดและนิสัยของสัตว์ หรือตามพฤติการณ์อย่างอื่น หรือพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายนั้นย่อมจะต้องเกิดขึ้นทั้งที่ได้ใช้ความระมัดระวังถึงเพียงนั้น”

2.2 บุคคลผู้ต้องรับผิด

เมื่อพิจารณาตามกฎหมายไทย ผู้เขียนพบปัญหาในกรณีที่เจ้าของได้เลิกครอบครองสัตว์ด้วยเจตนาสละกรรมสิทธิ์ สัตว์นั้นก็กลายเป็นสัตว์ที่ไม่มีเจ้าของ ตามมาตรา 1319 เช่นนี้เมื่อไม่ใช่สัตว์ที่มีเจ้าของเสียแล้ว ก็ไม่อยู่ในบังคับของมาตรา 433 อีกต่อไป หากต่อมาสัตว์นั้นไปก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น ก็อาจจะไม่มีผู้รับผิด ซึ่งอาจเป็นช่องทางให้เจ้าของปฏิเสธหรือหลุดพ้นความรับผิดได้โดยง่าย เพราะหากผู้เสียหายจะฟ้องผู้ที่เคยเป็นเจ้าของสัตว์โดยอาศัยมาตรา 420 ผู้เสียหายก็ต้องพิสูจน์ว่าเขากระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อให้ตนเสียหายอย่างไรด้วย

ในกรณีเดียวกันนี้ หากพิจารณาทบบัญญัติของประเทศอังกฤษตาม The Animal Act 1971 มาตรา 6 (3) ได้มีการขยายความรับผิดของบุคคลผู้ต้องรับผิดในความเสียหายอันเกิดจากสัตว์ให้รวมไปถึงบุคคลผู้เป็นหัวหน้าของครัวเรือนที่มีเด็กอายุต่ำกว่า 16 ปีเป็นเจ้าของหรือเป็นผู้ครอบครองสัตว์ และนอกจากนี้ยังกำหนดต่อไปอีกว่า ถ้าสัตว์นั้นพ้นไปจากการครอบครองของเจ้าของหรือผู้ดูแลเดิม ให้ถือว่าบุคคลผู้ที่เป็นผู้ดูแลอยู่ก่อนนั้นยังคงมีความรับผิดในฐานะผู้ดูแลสัตว์ต่อไปจนกว่าจะมีบุคคลอื่นเข้ามาเป็นผู้ดูแลแทน ซึ่งถือเป็นบทบัญญัติที่มุ่งคุ้มครองผู้เสียหายและผู้เขียนเห็นว่าประเทศไทยควรจะนำหลักดังกล่าวมาปรับใช้ ดังนี้

(1) ถ้าสัตว์นั้นพ้นไปจากความครอบครองของเจ้าของสัตว์หรือบุคคลผู้รับเลี้ยงรักษาไว้แทนเจ้าของ ให้ถือว่าเจ้าของสัตว์ยังคงมีความรับผิดชอบในฐานะเจ้าของสัตว์หรือบุคคลผู้รับเลี้ยงรักษาไว้แทนเจ้าของอยู่ต่อไป จนกว่าจะมีบุคคลอื่นเข้ามาเป็นผู้ดูแลสัตว์แทน สำหรับการกำหนดให้เจ้าของสัตว์ยังคงต้องรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดจากสัตว์ซึ่งตนเคยเป็นเจ้าของอยู่ต่อไปจนกว่าจะมีผู้ที่มารับเลี้ยงดูแทนนั้น เป็นการกำหนดเพื่อป้องกันการปฏิเสธความรับผิดชอบของเจ้าของ และเพื่อป้องกันการละทิ้งสัตว์ให้กลายเป็นสัตว์จรจัดโดยไม่มีบุคคลใดรับผิดชอบกรณีเช่นนี้ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรให้เจ้าของเดิมยังคงต้องรับผิดชอบต่อไปจนกว่าจะมีผู้เข้ามารับผิดชอบแทนหรือเมื่อเจ้าของสัตว์ไม่ประสงค์ที่จะเลี้ยงสัตว์นั้นอีกต่อไปก็เปิดโอกาสให้มีการแจ้งความจำนงดังกล่าว พร้อมทั้งส่งมอบสัตว์ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบดูแล เพื่อนำไปหาผู้อุปถัมภ์ หรือนำไปกำจัดต่อไป ทั้งนี้โดยเรียกเก็บค่าใช้จ่ายหรือค่าธรรมเนียมส่วนหนึ่งจากเจ้าของ ซึ่งหากกำหนดได้เช่นนี้ก็จะเป็นการคุ้มครองผู้ต้องเสียหาย นอกจากนี้ กรณีดังกล่าวยังเป็นการช่วยลดปัญหาสัตว์เร่ร่อนจรจัดไปในตัวด้วย เพราะเจ้าของไม่สามารถละทิ้งสัตว์ได้ง่ายโดยปราศจากความรับผิดชอบอีกต่อไป

สำหรับกรณีบุคคลผู้ต้องรับผิดชอบนี้ อาจเสนอแนวทางโดยการเพิ่มความเป็นวรรคสามของมาตรา 433 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนี้

วรรคสาม “ความรับผิดชอบของเจ้าของสัตว์ยังคงมีอยู่ต่อไป แม้ว่าสัตว์นั้นจะได้พ้นไปจากความครอบครองของเจ้าของสัตว์หรือบุคคลผู้รับเลี้ยงรักษาไว้แทนเจ้าของ ทั้งนี้จนกว่าจะมีบุคคลอื่นใดเข้ามารับเลี้ยงรักษาสัตว์นั้นไว้แทน และเจ้าของสัตว์อาจจะหลุดพ้นจากความรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดขึ้นเพราะสัตว์ได้โดยการแจ้งว่าตนไม่ประสงค์ที่จะเลี้ยงดูสัตว์อีกต่อไป พร้อมทั้งส่งมอบสัตว์นั้นให้แก่หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบดูแล”

(2) สำหรับกรณีที่ผู้เยาว์เป็นเจ้าของหรือเป็นผู้รับเลี้ยงรักษาสัตว์ดังเช่นกรณีกฎหมายอังกฤษนั้น ผู้เขียนเห็นว่าศาลไทยอาจจะนำหลักความรับผิดชอบในการกระทำละเมิดของบุคคลอื่น (Vicarious liability) มาใช้ได้อยู่แล้ว ดังเช่นจากคำพิพากษาที่มีมาแต่เดิม เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 591/2510, คำพิพากษาฎีกาที่ 1006/2510 เป็นต้น ดังนั้น จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายในลักษณะเดียวกับกฎหมายอังกฤษ โดยสำหรับกรณีของผู้เยาว์นั้นก็อาจนำหลักตามมาตรา 429 มาปรับใช้ก็คือ เมื่อผู้เยาว์ต้องรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดจากสัตว์ตามมาตรา 433 ไม่ว่าจะในฐานะเจ้าของสัตว์หรือบุคคลผู้รับเลี้ยงรักษาไว้แทนเจ้าของตามผู้เสียหายก็อาจฟ้องเรียกให้บิดามารดาของผู้เยาว์มาร่วมรับผิดชอบกับผู้เยาว์ได้ตามมาตรา 429 และมาตรา 433 เพื่อคุ้มครองผู้เสียหายให้ได้รับการเยียวยาจากบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่า

นอกจากนี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่าควรสนับสนุนให้นำหลักความรับผิดชอบในการกระทำละเมิดของบุคคลอื่น (Vicarious liability) ในกรณีอื่นๆ มาใช้ด้วย กล่าวคือ กรณีของนายจ้าง-ลูกจ้างตามมาตรา 425 ในกรณีที่ลูกจ้างรับเลี้ยงรับรักษาสัตว์แทนนายจ้างในทางการที่จ้าง หรือกรณีของตัวการ-ตัวแทนตามมาตรา 427 ในกรณีที่ตัวแทนรับเลี้ยงรับรักษาสัตว์ไว้แทนตัวการ เพราะนอกจากผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาจากบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าแล้ว นายจ้างหรือตัวการยังเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากการทำงานของลูกจ้างหรือตัวแทนอีกด้วย แต่ทั้งนี้การกำหนดดังกล่าวก็ได้เป็นการเปลี่ยนพื้นฐานความรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดจากสัตว์ที่เป็นข้อสันนิษฐานว่าบุคคลผู้ต้องรับผิดชอบนั้นมีความบกพร่องในการดูแลสัตว์แต่อย่างใด เนื่องจากนายจ้าง ตัวการ หรือบิดามารดา นั้น มิได้รับผิดในฐานะเจ้าของหรือผู้รับเลี้ยงรับรักษาสัตว์ตามหลักมาตรา 433 โดยตรง เป็นแต่เพียงผู้ที่เข้ามาร่วมรับผิดชอบเท่านั้น และเมื่อใช้คำสันนิษฐานใหม่ทดแทนไปแล้ว ก็ขอที่จะได้ชัดใช้คืนจากบุคคลผู้ต้องรับผิดชอบที่แท้จริงในภายหลัง ตามมาตรา 426 หรือมาตรา 431

2.3 เหตุยกเว้นความรับผิด

จากที่ผู้เขียนได้เสนอแนะให้มีการแยกประเภทของสัตว์ไว้ในตอนต้นแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าประเทศไทยควรกำหนดพื้นฐานความรับผิดและเหตุยกเว้นความรับผิดให้ขึ้นอยู่กับชนิดและประเภทของสัตว์นั้นด้วย ดังนี้

(1) กรณีของสัตว์อันตราย เมื่อกำหนดให้อยู่บนพื้นฐานความรับผิดแบบเคร่งครัด (Strict liability) แล้ว เจ้าของหรือผู้รับเลี้ยงรับรักษาสัตว์ก็ต้องรับผิดแม้ไม่มีความผิด ดังนั้น จะยกข้อต่อสู้ว่าตนเองไม่ผิด หรือไม่บกพร่องในการเลี้ยงดูดูแลสัตว์โดยใช้ความระมัดระวังอันสมควรแล้วนั้นย่อมไม่เป็นการเพียงพอ ดังนั้น บุคคลผู้ต้องรับผิดอาจอ้างเหตุยกเว้นความรับผิดได้แต่เฉพาะในกรณีดังต่อไปนี้เท่านั้น

ก.) ถ้าความเสียหายอันเกิดจากสัตว์นั้นเกิดจากเหตุสุดวิสัย อันถือเป็นเหตุยกเว้นความรับผิดตามหลักทั่วไปในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 8 หรือ

ข.) ในกรณีที่เป็นการผิดของผู้เสียหายแต่เพียงฝ่ายเดียว อันเป็นการตัดความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลเท่านั้น

(2) กรณีของสัตว์อื่นๆ นอกจากสัตว์อันตราย ได้กำหนดให้อยู่บนพื้นฐานความรับผิดแบบข้อสันนิษฐานความผิด (Presumption of Fault) ซึ่งเจ้าของหรือผู้รับเลี้ยงรับรักษาสัตว์ อาจจะสามารถอ้างเหตุยกเว้นความรับผิดได้ในกรณีที่ผู้ต้องรับผิดสามารถพิสูจน์ได้ ดังนี้

ก.) ตนได้ใช้ความระวังอันสมควรแก่การเลี้ยง การรักษา ตามชนิดและนิสัยของสัตว์ หรือตามพฤติการณ์อย่างอื่น

ข.) พิสูจน์ได้ว่าความเสียหายนั้นย่อมจะต้องเกิดขึ้นทั้งที่ได้ใช้ความระมัดระวังถึงเพียงนั้น ซึ่งเหตุยกเว้นในกรณีนี้เป็นการคงไว้ซึ่งหลักการเดิมตามมาตรา 433 ปัจจุบันนั่นเอง

2.4 สิทธิไล่เบียด

ผู้เขียนเห็นพ้องกับบทบัญญัติกฎหมายไทยในปัจจุบัน ซึ่งกำหนดให้เจ้าของหรือผู้รับเลี้ยง รับผิดชอบต่อสัตว์เลี้ยง เจ้าของอาจใช้สิทธิไล่เบียดเอาแก่ผู้เช่าหรือยักสัตว์ หรือแก่เจ้าของสัตว์ที่มาเช่าหรือ ยักสัตว์ของตนได้ เนื่องจากบุคคลเหล่านั้นมีส่วนในการกระตุ้นให้สัตว์ก่อความเสียหายได้ง่ายขึ้น ก็ควรจะต้องรับผิดชอบด้วย อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่าควรจะมีการแก้ไขบทบัญญัติในส่วนนี้ โดย ควรตัดคำว่า “โดยละเมิด” ออกจากมาตรา 433 วรรคสอง และใช้ถ้อยคำว่า “โดยไม่มีสิทธิ” แทน เพื่อให้เกิดความชัดเจน และเพื่อตัดประเด็นปัญหาถกเถียงกันในบรรดานักวิชาการว่าการเช่าหรือ ยักสัตว์จะต้องกระทำโดยละเมิดครบองค์ประกอบตามมาตรา 420 หรือไม่ เนื่องจากประมวล กฎหมายลักษณะหนี้สวิสอันเป็นต้นร่างของประมวลกฎหมายและพาณิชย์ไทยก็ได้บัญญัติ ถ้อยคำดังกล่าวไว้ด้วย ดังนั้น จึงเสนอให้ตีความว่า หากผู้เช่าหรือยักสัตว์เพียงแต่ได้กระทำไป “โดยไม่มีสิทธิ” ที่จะทำให้ได้ แม้ไม่ถึงขั้นเป็นการละเมิดตามมาตรา 420 ก็น่าจะเป็นการเพียงพอที่จะ ก่อให้เกิดสิทธิไล่เบียดได้แล้ว เพราะผู้เช่าหรือยักสัตว์นั้นทำไปโดยไม่มีสิทธิอันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ สัตว์ไปก่อความเสียหายขึ้น ถือว่ามีความผิดอยู่ด้วยส่วนหนึ่ง และหากความเสียหายเกิดขึ้นจาก กรณีที่ผู้เช่าหรือยักสัตว์กระทำถึงขั้นโดยละเมิดตามมาตรา 420 แล้ว ผู้เสียหายก็น่าที่จะฟ้องร้อง ผู้เช่าหรือยักสัตว์ให้รับผิดชอบเพื่อละเมิดอันเกิดจากการกระทำของตนเองเป็นจำเลยร่วมได้อยู่แล้ว

นอกจากนี้ เพื่อความชัดเจนว่าเจ้าของสัตว์หรือบุคคลผู้รับเลี้ยงรับผิดชอบต่อสัตว์เลี้ยง เจ้าของ จะไล่เบียดเอาแก่ผู้เช่าหรือยักสัตว์หรือเจ้าของสัตว์ที่มาเช่าหรือยักสัตว์ของตนได้เต็มจำนวน หรือไม่ ในกรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่าเป็นการไล่เบียดได้ไม่เต็มจำนวนเท่าที่ถูกบังคับให้ใช้สินไหมทดแทน ความเสียหาย คงไล่เบียดได้เฉพาะบางส่วนเท่านั้น เพราะเจ้าของหรือผู้รับเลี้ยงรับผิดชอบต่อสัตว์เลี้ยง เจ้าของมีความบกพร่องในการดูแลรักษาสัตว์เลี้ยงอยู่ส่วนหนึ่งด้วยเช่นกัน กฎหมายกำหนดเพียงให้ใช้ ค่าสินไหมทดแทนไปก่อนเท่านั้น ส่วนจะไล่เบียดกันได้แค่ไหนเพียงใดเป็นเรื่องระหว่างบุคคลผู้ต้อง รับผิดชอบกับผู้เช่าหรือยักสัตว์หรือเจ้าของสัตว์อื่นที่มาเช่าหรือยักสัตว์อีกชั้นหนึ่ง ดังนั้น เพื่อความ ชัดเจน ผู้เขียนจึงเสนอให้กำหนดลงไว้ในบทบัญญัติว่าเจ้าของสัตว์หรือผู้รับเลี้ยงรับผิดชอบต่อสัตว์เลี้ยง

เจ้าของมีสิทธิไล่เบียดเอาแก่ผู้เช่าหรือยั้วสัตว์ หรือเจ้าของสัตว์อื่นอันมาเช่าหรือยั้วสัตว์ได้ “ตามส่วนแห่งความผิด” ของบุคคลเหล่านั้นเท่านั้น

มีข้อพิจารณาว่า ในตอนท้ายของมาตรา 433 วรรคสอง บัญญัติไว้แต่เพียงว่า “บุคคลผู้ต้องรับผิดชอบดังกล่าวมาในวรรคต้นนั้น จะใช้สิทธิไล่เบียดเอาแก่...เจ้าของสัตว์อื่นอันมาเช่าหรือยั้วสัตว์นั้นๆ ก็ได้” กรณีนี้กฎหมายคงมิได้มุ่งหมายถึงการไล่เบียดเอาจากผู้เป็นเจ้าของสัตว์อื่นอันมาเช่าหรือยั้วสัตว์เท่านั้น แต่หากสัตว์อื่นที่มาเช่าหรือยั้วนั้นอยู่ในความดูแลของผู้รับเลี้ยงรักษาแล้ว ก็ย่อมจะต้องไล่เบียดเอาจากผู้รับเลี้ยงรักษาสัตว์อื่นนั้น มิใช่การไล่เบียดเอาจากเจ้าของสัตว์ ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอเสนอให้เพิ่มถ้อยคำว่า “...จะใช้สิทธิไล่เบียดเอาแก่...เจ้าของหรือผู้รับเลี้ยงรักษาสัตว์อื่นอันมาเช่าหรือยั้วสัตว์นั้นๆ...” เพื่อความชัดเจนด้วย

นอกจากนี้ ในการตีความการกระทำอันเป็นการเช่าหรือยั้วสัตว์ ก็น่าจะต้องมีความตั้งใจที่จะเช่าหรือยั้วสัตว์นั้นด้วย แม้ว่าอาจจะมีได้ประสงค์หรือมิได้คาดหมายว่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใดก็ตาม เช่น เป็นการแก้งแหย่เข้า หรือโมโหที่โดนเห่าไล่เป็นประจำจึงไปเช่าสัตว์ เป็นต้น หากผู้เช่าหรือยั้วมิได้มีเจตนาจะเช่าหรือยั้วแล้ว ก็ไม่น่าจะต้องรับผิด

กรณีของสิทธิไล่เบียดนี้ อาจเสนอแนวทางโดยการเพิ่มความเป็นวรรคสี่ ของมาตรา 433 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนี้

วรรคสี่ “อนึ่ง บุคคลผู้ต้องรับผิดชอบดังกล่าวมาในสามวรรคต้นนั้น จะใช้สิทธิไล่เบียดเอาแก่บุคคลผู้เช่าหรือยั้วสัตว์นั้นโดยไม่มีสิทธิ หรือเอาแก่เจ้าของหรือผู้รับเลี้ยงรักษาสัตว์อื่นอันมาเช่าหรือยั้วสัตว์นั้นๆ ตามส่วนแห่งความผิดก็ได้”

2.5 การฟ้องคดี

ผู้เขียนเห็นว่า หากผู้เสียหายมั่นใจว่าสัตว์ที่ก่อความเสียหายเป็นสัตว์ที่มีเจ้าของแล้ว ควรสนับสนุนให้ผู้เสียหายฟ้องคดีโดยอาศัยมาตรา 433 ซึ่งจะเป็นประโยชน์มากกว่าการฟ้องโดยอาศัยหลักเกณฑ์ทั่วไปว่าด้วยละเมิดตามมาตรา 420 เนื่องจากภาระการพิสูจน์ตามมาตรา 433 จะน้อยกว่าโดยผู้เสียหายพิสูจน์แต่เพียงว่า

- (1) ความเสียหายเกิดขึ้นเพราะสัตว์นั้น
- (2) พิสูจน์ฐานะของบุคคลผู้ต้องรับผิดว่า เป็นเจ้าของสัตว์ หรือบุคคลผู้รับเลี้ยงรักษาสัตว์ไว้แทนเจ้าของ

ทั้งนี้ โดยไม่ต้องพิสูจน์ถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อดังเช่นมาตรา 420

2.6 การจัดตั้งระบบทะเบียนสัตว์และหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบ

ผู้เขียนเห็นว่า ควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้งระบบทะเบียนสัตว์ขึ้นใช้ทั่วประเทศ โดยอาจเริ่มจากสัตว์ประเภทสุนัขก่อนเหมือนดังเช่นในหลายประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีสุนัขสายพันธุ์อันตรายไว้ในครอบครอง หรือการกำหนดการควบคุมสุนัขเลี้ยงเมื่อต้องออกไปสู่สถานที่สาธารณะต่าง ๆ อาจมีกำหนดให้ต้องใส่ที่ครอบปาก ใส่โซ่ เพื่อป้องกันการพุ่งเข้ากัดบุคคลอื่น โดยทั้งนี้ต้องเป็นไปตามกฎระเบียบที่เหมาะสมต่อไป ซึ่งประเทศไทยเองปัจจุบันก็ได้มีข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง การควบคุมการเลี้ยงหรือปล่อยสุนัข พ.ศ.2548 และระเบียบกรุงเทพมหานครว่าด้วยเรื่องการควบคุมการเลี้ยงหรือปล่อยสุนัข พ.ศ.2550 บังคับใช้กับสุนัขในเขตกรุงเทพมหานครแล้ว ซึ่งระบบการขึ้นทะเบียนสุนัขเป็นมาตรการในการจัดระเบียบทางสังคม และสร้างภาวะความรับผิดชอบต่อให้แก่เจ้าของสัตว์ แม้ว่าจะไม่สามารถจะแก้ปัญหาสุนัขจรจัดได้โดยตรง แต่จะช่วยลดปัญหาการปฏิเสธความเป็นเจ้าของในกรณีที่สุนัขไปทำร้ายบุคคลอื่น ๆ หรือปล่อยปละละเลยให้สุนัขออกมาที่ทางสาธารณะ หรือสร้างความเดือดร้อนรำคาญให้กับผู้อื่น โดยการฝังไมโครชิปถือเป็นวิธีที่ได้รับการยอมรับและเป็นมาตรฐานสากลในการระบุตัวสัตว์อยู่แล้ว เนื่องจากมีการทดลองว่ามีความปลอดภัยต่อตัวสัตว์ แต่ผู้เขียนเห็นว่าปัจจุบันในด้านการบังคับใช้กฎหมายนั้นยังไม่มี การบังคับใช้หรือการควบคุมอย่างจริงจัง ขาดการตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงานจากทางภาครัฐ จึงกลายเป็นเรื่องของความสมัครใจในการปฏิบัติตามกฎหมายของบุคคลเพียงส่วนน้อยเท่านั้น เพราะยังถือเป็นระยะเริ่มต้นที่ยังไม่มีการจับปรับหรือตรวจตราอย่างเคร่งครัด ซึ่งจากนโยบายของกรุงเทพมหานครนั้นจะเริ่มมีการตรวจจับปรับตั้งแต่วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ.2551 เป็นต้นไป นอกจากนี้ การจัดตั้งให้ต้องมีการลงทะเบียนการเกิด การตายของสัตว์นั้นก็เป็นเรื่องยุ่งยากและซับซ้อนยิ่งกว่าระบบทะเบียนของมนุษย์ เนื่องจากสัตว์แต่ละคอกนั้นมีอัตราการเกิดเป็นจำนวนมาก และสัตว์ก็มีช่วงชีวิตไม่ยาวนาน ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่าควรมีการจัดตั้งหน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลจัดการและบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสัตว์ โดยเฉพาะ โดยมีหน้าที่บังคับใช้กฎหมายสำหรับสุนัขเลี้ยง และมีหน้าที่ควบคุมสุนัขจรจัดควบคู่กันไปด้วย เนื่องจากสาระสำคัญของข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง การควบคุมการเลี้ยงหรือปล่อยสุนัข พ.ศ.2548 ดังกล่าวมุ่งประสงค์ที่จะควบคุมสุนัขที่มีเจ้าของ เพื่อไม่ให้เกิดสุนัขจรจัดเพิ่มขึ้นเท่านั้น แต่ยังไม่ครอบคลุมไปถึงปัญหาสุนัขจรจัดที่มีอยู่ในขณะนี้ โดยยังมีสุนัขจรจัดอีกจำนวนมากที่มีผู้ให้อาหาร แต่เมื่อเกิดเหตุสุนัขนั้นไปกัดหรือทำร้ายผู้อื่นขึ้น ก็จะไม่มีความรับผิดชอบว่าเป็นเจ้าของ ทั้งยังสร้างปัญหาในเรื่องสุนัขถ่ายมูลสกปรกตามที่หรือทางสาธารณะอีกด้วย ดังนั้น

จึงควรมีหน่วยงานประจำที่ประชาชนสามารถรับทราบได้ว่าหากเกิดปัญหาเกี่ยวกับสัตว์จะต้องมาติดต่อที่หน่วยงานใด มีเจ้าหน้าที่ประจำหน่วยงาน และมีการออกกฎหมายกำหนดอำนาจหน้าที่แก่เจ้าหน้าที่ดังกล่าวเพื่อออกไปปฏิบัติการเชิงรุกนอกสถานที่ ออกลาดตระเวนตามพื้นที่ในเขตเมืองอย่างต่อเนื่อง ในการจับ ควบคุมจำนวน หรือป้องกันการเกิดโรคแก่สัตว์จรจัดด้วย เนื่องจากปัจจุบันการปฏิบัติงานเป็นงานเชิงรับที่ปฏิบัติงานไปตามที่มีผู้ร้องเรียนหรือมีผู้แจ้งเข้ามาเป็นส่วนใหญ่

สำหรับการกำหนดให้เจ้าของสัตว์ยังคงต้องรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดจากสัตว์ซึ่งตนเคยเป็นเจ้าของอยู่ต่อไปจนกว่าจะมีผู้ที่มารับเลี้ยงดูแทนนั้น เป็นการกำหนดเพื่อป้องกันการปฏิเสธความรับผิดชอบของเจ้าของ และเพื่อป้องกันการละทิ้งสัตว์ให้กลายเป็นสัตว์จรจัดโดยไม่มีบุคคลใดรับผิดชอบ กรณีเช่นนี้ผู้เขียนเห็นว่าควรให้เจ้าของเดิมยังคงต้องรับผิดชอบต่อไปจนกว่าจะมีผู้เข้ามารับผิดชอบแทน อย่างไรก็ตาม หากเจ้าของไม่ประสงค์ที่จะเลี้ยงดูสัตว์นั้นอีกต่อไป ผู้เขียนใคร่ขอเสนอทางออกด้วยการจัดตั้งระบบการจัดการสัตว์โดยภาครัฐ ด้วยการเปิดโอกาสให้เจ้าของหลุดพ้นจากความรับผิดชอบได้โดยการแจ้งว่าไม่ประสงค์ที่จะเลี้ยงดูสัตว์นั้นอีกต่อไปพร้อมทั้งส่งมอบสัตว์นั้นให้หน่วยงานของรัฐนำไปดูแล เพื่อนำไปหาผู้อุปถัมภ์ เลี้ยงดู หรือนำไปกำจัดต่อไป โดยเจ้าของต้องมีส่วนรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายหรือค่าธรรมเนียมบางส่วนด้วย ในกรณีนี้ ภาครัฐอาจจะประสานงานกับสมาคมหรือชมรมพิทักษ์สัตว์ต่างๆ ในเรื่องสถานที่รับเลี้ยงหรือการจัดหาเจ้าของใหม่ก็น่าจะเป็นประโยชน์ในการป้องกันความเสียหายที่จะเกิดจากสัตว์จรจัดได้ ซึ่งเรื่องนี้หากมีการจัดตั้งระบบทะเบียนสัตว์ขึ้นแล้วก็จะบังคับใช้อย่างสอดคล้องกันได้ โดยให้เจ้าของสัตว์ต้องมีหน้าที่ไปแจ้งเพื่อเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนว่าตนมิใช่เจ้าของสัตว์นั้นอีกต่อไปโดยส่งมอบสัตว์ให้หน่วยงานของรัฐดูแลและรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ ดังเช่นกรณีสุนัขในเขตกรุงเทพมหานครตามข้อ 19 แห่งข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง การควบคุมการเลี้ยงหรือการปล่อยสุนัข พ.ศ.2548

ผู้เขียนขอเสนอแนวทางโดยการเพิ่มความเป็นวรรคสาม ของมาตรา 433 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนี้

วรรคสาม “ความรับผิดชอบของเจ้าของสัตว์ยังคงมีอยู่ต่อไป แม้ว่าสัตว์นั้นจะได้พ้นไปจากความครอบครองของเจ้าของสัตว์หรือบุคคลผู้รับเลี้ยงรับรักษาไว้แทนเจ้าของ ทั้งนี้จนกว่าจะมีบุคคลอื่นใดเข้ามารับเลี้ยงรับรักษาสัตว์นั้นไว้แทน และเจ้าของสัตว์อาจจะหลุดพ้นจากความรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดขึ้นเพราะสัตว์ได้โดยการแจ้งว่าตนไม่ประสงค์ที่จะเลี้ยงดูสัตว์อีกต่อไปพร้อมทั้งส่งมอบสัตว์นั้นให้แก่หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบดูแล”

2.7 การประกันภัยความรับผิด

ในบางประเทศได้มีการสร้างระบบการประกันภัยความรับผิดให้ขยายไปถึงความเสียหายอันเกิดจากสัตว์ด้วย แม้ว่าสัญญาประกันภัยจะเป็นสัญญาประเภทหนึ่งซึ่งคู่สัญญาสามารถตกลงกันได้ แต่การจะทำประกันภัยประเภทใดได้บ้างนั้น แบบของกรมธรรม์ประกันภัยนั้นจะต้องได้รับอนุญาตจากหน่วยงานที่กำกับดูแลธุรกิจประกันภัยกล่าวคือ สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (คปภ.) เสียก่อน ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยก็ยังไม่มีการนำระบบการรับประกันภัยความรับผิดอันเกิดจากสัตว์มาใช้แต่อย่างใด ทั้งที่สัตว์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ใช้ชีวิตใกล้ชิดกับคนในสังคม และสัตว์ก็สามารถก่อให้เกิดความเสียหายได้โดยง่าย โดยเฉพาะกรณีสัตว์อันตราย เนื่องจากโอกาสในการเกิดและความร้ายแรงของความเสียหายก็จะมีมากขึ้นด้วย ผู้เขียนจึงเห็นว่า ประเทศไทยควรจะนำเอาระบบการรับประกันภัยความรับผิดดังกล่าวมาใช้ โดยสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (คปภ.) หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะตระหนักถึงความสำคัญและส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดตั้งระบบประกันภัยความรับผิดอันเกิดจากสัตว์ ซึ่งก็น่าจะเกิดผลดีต่อผู้เสียหาย เพราะเป็นหลักประกันในอีกช่องทางหนึ่งแก่ผู้ต้องเสียหายว่าจะได้รับการชดเชยค่าสินไหมทดแทนในจำนวนที่เป็นธรรมและรวดเร็วในระดับหนึ่งด้วย อีกทั้งยังเป็นผลดีต่อเจ้าของหรือผู้ดูแลสัตว์นั่นเอง เพราะถือว่าเป็นการจัดการความเสี่ยงอย่างหนึ่งอีกด้วยหากว่ามีกรณีที่สัตว์ของตนไปก่อความเสียหายขึ้น

จากข้อเสนอแนะที่ผู้เขียนได้เสนอไปหลายประการข้างต้น อาจรวบรวมเป็นแนวทางในการร่างกฎหมายโดยยกเลิกมาตรา 433 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และให้ใช้ข้อความต่อไปนี้แทน

มาตรา 433 บัญญัติว่า “ถ้าความเสียหายเกิดขึ้นเพราะสัตว์อันตรายซึ่งโดยธรรมชาติเป็นสัตว์ซึ่งมีนิสัยหรือสายพันธุ์ร้าย หรือเป็นสัตว์มีพิษร้ายแรงซึ่งอาจก่ออันตรายถึงชีวิต หรือสัตว์อื่นทำนองเช่นนั้น ท่านว่าเจ้าของสัตว์หรือบุคคลผู้รับเลี้ยงรับรักษาไว้แทนเจ้าของ จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ฝ่ายที่ต้องเสียหายเพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดแต่สัตว์อันตรายนั้น

ถ้าความเสียหายเกิดขึ้นเพราะสัตว์อื่นนอกจากที่บัญญัติไว้ในวรรคก่อน เจ้าของสัตว์หรือบุคคลผู้รับเลี้ยงรับรักษาไว้แทนเจ้าของต้องรับผิดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ฝ่ายที่ต้องเสียหาย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังอันสมควรแก่การเลี้ยง การรักษาตามชนิดและนิสัยของสัตว์ หรือตามพฤติการณ์อย่างอื่น หรือพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายนั้นย่อมจะต้องเกิดขึ้นทั้งที่ได้ใช้ความระมัดระวังถึงเพียงนั้น

ความรับผิดชอบของเจ้าของสัตว์ยังคงมีอยู่ต่อไป แม้ว่าสัตว์นั้นจะได้พ้นไปจากครอบครองของเจ้าของสัตว์หรือบุคคลผู้รับเลี้ยงรับรักษาไว้แทนเจ้าของ ทั้งนี้จนกว่าจะมีบุคคลอื่นใดเข้ามารับเลี้ยงรับรักษาสัตว์นั้นไว้แทน และเจ้าของสัตว์อาจจะหลุดพ้นจากความรับผิดชอบโดยเสียหายอันเกิดขึ้นเพราะสัตว์ได้โดยการแจ้งว่าตนไม่ประสงค์ที่จะเลี้ยงดูสัตว์อีกต่อไปพร้อมทั้งส่งมอบสัตว์นั้นให้แก่หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบดูแล

อนึ่ง บุคคลผู้ต้องรับผิดชอบดังกล่าวมาในสามวรรคต้นนั้น จะใช้สิทธิไล่เบียดเอาแก่บุคคลผู้ที่เร้าหรือยั่วสัตว์นั้นโดยไม่มีสิทธิ หรือเอาแก่เจ้าของหรือผู้รับเลี้ยงรับรักษาสัตว์อื่นอันมาเร้าหรือยั่วสัตว์นั้นๆ ตามส่วนแห่งความผิดก็ได้”

คงไม่มีใครปฏิเสธว่าสัตว์นั้นมีความผูกพันกับมนุษย์มาช้านาน ปัญหาว่าสัตว์ไปก่อความเสียหายต่อบุคคลอื่นก็เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นมาด้วย การแก้ปัญหาเกี่ยวกับความเสียหายอันเกิดจากสัตว์นั้นเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย มาตรการทางกฎหมายก็จะเป็นส่วนที่ช่วยบังคับหรือค่อยๆ บ่มเพาะความมีวินัยในการเลี้ยงดูสัตว์ได้ในทางหนึ่ง การกำหนดแยกความรับผิดชอบไปตามประเภทของสัตว์เพื่อกำหนดความรับผิดชอบที่มากขึ้นให้แก่เจ้าของหรือบุคคลที่เลี้ยงดูสัตว์อันตรายนั้น น่าจะเป็นการควบคุมหรือจำกัดการเลี้ยงสัตว์แปลกๆ สัตว์นำเข้า สัตว์ป่า สัตว์มีพิษ หรือสัตว์อันตรายให้ลดน้อยลงได้ การจัดตั้งระบบทะเบียนสัตว์ก็เป็น การเพิ่มความรับผิดชอบของเจ้าของหรือผู้เลี้ยงสัตว์ให้ดูเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นและสะดวกในการติดตามหาสัตว์ที่พลัดหลงไป ทั้งยังช่วยลดปัญหาการละทิ้งสัตว์ให้กลายเป็นสัตว์จรจัดเร่ร่อนในอีกทางหนึ่ง หรือแม้แต่การกำหนดหน้าที่แก่เจ้าของหรือผู้เลี้ยงดูแลสัตว์เมื่อนำสัตว์ออกมาสู่สาธารณะ สิ่งเหล่านี้ในต่างประเทศก็มีตัวอย่างการใช้ที่ประสบผลสำเร็จในระดับที่น่าพอใจมาแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม มาตรการเหล่านี้จะบังคับใช้ในประเทศไทยได้ประสบผลสำเร็จเพียงใดนั้น นอกจากการค่อยๆ ปูปลูกฝังจิตสำนึกในหน้าที่ให้แก่เจ้าของหรือผู้เลี้ยงสัตว์แล้ว ก็ยังขึ้นอยู่กับหน่วยงานองค์กรหรือเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่บังคับใช้กฎหมายด้วยว่าจะมีมาตรการที่ทำให้คนในสังคมปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงใด